

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

Sammanfattning

Förstudien i projektet SpråkSam har, som tidigare rapporterats förlängts genom att Stiftelsen Stockholms läns Äldrecentrum har finansierat vissa aktiviteter som projektets parter sett som viktiga förberedelser inför ett genomförandeprojekt. Aktiviteterna har bland annat bestått i kartläggning och förankringsarbete på de arbetsplatser och i de kommuner som har tillkommit under förstudien, fortsatta diskussioner om utgångspunkter för en språkutvecklande arbetsplats och ett språkombuds arbetsuppgifter, bearbetning av enkätresultat, diskussion om tillgänglighet samt referens- och styrgruppsmöten. Ansökan till genomförandeprojekt har kommunicerats med projektdeltagare och alla de parter som ingår i projektet. I denna slutrapport markeras de aktiviteter som genomförts under tiden 15 oktober- 12 januari.

SpråkSams projektidé är att förändra synen på hur man kan arbeta språkutvecklande både inom arbetslivet och i utbildningssammanhang. Hela arbetsplatsen engageras som stöttande miljö för dem som lär sig svenska som andraspråk. Genom att öka kunskapen på arbetsplatsen om vilka faktorer som främjar språkutveckling och utveckla användbara verktyg för detta stärks de individer som på grund av bristande kunskaper i svenska riskerar att slås ut från arbetsmarknaden. Trots att de har en anställning innebär det ökade kraven på kompetens att de på sikt riskerar att marginaliseras om inte språkkunskaperna stärks. För att höja kompetensen hos dessa personer behövs också skraddarsydd undervisningsinsatser. SpråkSam har därför även som mål att utveckla nya metoder för undervisning i vård och svenska som andraspråk.

Projektidén har växt fram ur erfarenheter från arbete med kompetensutveckling inom äldreomsorg och omsorg om funktionshindrade i Stockholms län. När ansökan om medel för en förstudie lämnades in till ESF-rådet den 29 januari 2008 hade ett antal olika satsningar genomförts för att höja utbildningsnivån och kompetensen, bland annat APU-projektet (finansierat av Kompetensstegen), Grundutbildning via Stockholms stads Kompetensfond och projektet Lys, Kompa Funka (ESF-finansierat). En gemensam erfarenhet i de olika satsningarna var att många anställda inte kunde ta del i kompetensutvecklingen på grund av bristfälliga kunskaper i svenska. Man hade i flera fall format utbildningar med stöd i svenska men det fanns behov av utveckling av nya metoder och synsätt. Tillsammans med Nationellt centrum för sfi och svenska som andraspråk diskuterades tanken att försöka angripa problematiken på ett nytt sätt. APU-projektet beslutade genomföra en utbildning med målet att ge enhetschefer och särskilt utsedda resurspersoner, språkombud, kunskaper om språkutveckling och metoder att stötta den som lär sig ett andraspråk. Föreläsare var bland andra forskare knutna till Stockholms universitet och Södertörns högskola. Ur tankarna om arbetsplatsens språkstödande funktion växte SpråkSam fram.

Intresset för SpråkSams projektidé har varit stort. Under förstudien har förutom de tio arbetsplatser som deltog från början ytterligare elva arbetsplatser tillkommit samt andra parter anslutit sig till projektet.

Att förändra attityder och invanda mönster är ett långsiktigt arbete och projektet har därför satsat på att få med strategiskt viktiga organisationer i arbetet. Stockholms stads Äldreförvaltning, Socialtjänstförvaltning och Utbildningsförvaltning har deltagit. Omsorgsförvaltningar i Järfälla, Solna, Sundbyberg, Södertälje och Lidingö har på olika sätt arbetat i projektet. FoU-enheterna FoU-norr, Seniorium och Nestor har följt förstudien och Nestor samt Seniorium kommer att aktivt delta i ett genomförandeprojekt. Länsstyrelsen, Kommunal och Vårdförbundet följer förstudien och kommer också att medverka i genomförandeprojektet. Sedan tidigare har det funnits kontakt med Danmarks Paedagogiske Universitet och diskussioner om transnationellt samarbete med dem har förts löpande. Kontakter har också tagits med Socialstyrelsen samt Sveriges Kommuner och Landsting.

De metoder som har använts i förstudien har varit av flera slag. På arbetsplatserna har man diskuterat och kartlagt vissa förutsättningar vad gäller verksamhet, boende/brukare, könssammansättning och modersmål. Enhetschefer och blivande språkombud har diskuterat i grupp vad språkutveckling och språkinläring innebär och hur man kan arbeta språkutvecklande på arbetsplatsen. Utbildningsanordnare har diskuterat projektets idé och på vilka sätt man kan arbeta pedagogiskt på arbetsplatserna och med de berörda individerna. En webbenkät har också gått ut till chefer inom äldre- och handikappomsorg i Stockholms län för att få en uppfattning om hur stort behovet av språkutveckling är inom omsorgen i länet.

Förprojekterings resultat

För att få en bild av vilken omfattning problematiken med bristande kompetens i svenska språket har inom omsorgen i Stockholms län beslutade projektledningen att skicka ut en enkät. Frågor ställdes dels till verksamhetsansvariga eller motsvarande samt första linjens chefer. Svaren har delats in utifrån två principer. Dels utifrån hur verksamheten bedrivs, kommunalt eller privat, dels utifrån verksamhetens inriktning, om det handlar om vård av äldre eller vård av funktionshindrade. Generellt kan sägas att det sällan är mer än 10 personer som har (uppmärksammade) språksvårigheter på varje enhet, men många arbetsplatser består av flera enheter. När man delar in arbetsplatserna utifrån hur de drivs framgår följande: Inom den kommunala delen har en dryg fjärdedel (26,5 %) inte uppmärksammat språksvårigheter hos någon anställd; bland de privata gäller detta 41,5%. Cirka hälften av arbetsplatserna, av båda kategorier, har 1-5 personer med uppmärksammade språksvårigheter. Inom kommunal regi finns följaktligen en större andel arbetsplatser där fler än 5 anställda har språksvårigheter. Inom kommunal regi har en större andel (42 %) genomfört, eller planerar att genomföra språkutvecklande insatser, än inom det privata (27 %).

Kartläggning av arbetsplatserna har bland annat visat att en klar majoritet av boende/brukare har svenska som modersmål medan personalen oftare har ett annat

modersmål än svenska. Kvinnorna är i majoritet bland brukare/boende och ännu mer markant bland anställda, vilket inte var oväntat. Genom att kartlägga kvinnor och män har frågan om könets betydelse aktualiserats i förstudien. Vissa företeelser har uppmärksammats, såsom att män i något högre utsträckning arbetar natt och att det finns förhållandevis fler män på arbetsplatser inom omsorgen om funktionshindrade. Naturligtvis ger inte förstudien klara svar på varför det förhåller sig så men det faktum att skillnader finns väcker lust att diskutera frågor om jämställdhet.

Förstudien har dragit erfarenheter från språkombudsutbildningen i Stiftelsen Äldrecentrums regi. Man har på de arbetsplatser som ingått diskuterat hur man kan kartlägga behovet av kompetensutveckling och hur man kan organisera arbetet med att utveckla verktyg som hjälper arbetsplatsen att arbeta språkutvecklande. Insikter och kunskaper man har fått genom språkombudsutbildningen har lett till att man nu har underlag till en modell för att kartlägga individers språkliga kompetens utifrån Europarådets språkskala.

Kartläggningen på individnivå kommer att ske i början av ett genomförandeprojekt. Den utgör en del i arbetsplatsens kompetenskartläggning och görs i början av genomförandeprojektet när kompetensutveckling i form av skraddarsydd språk- och vårdutbildning kan genomföras i nära anslutning till kartläggningen. På så sätt minimeras risken att kartläggningen av språkkunskaper upplevs som utpekande och kränkande för den individ som kartläggs. Kompetensutvecklingsinsatsen blir inte meningsfull om inte den individ som berörs känner sig motiverad för den ser en möjlighet att utvecklas.

Under förstudien har ett underlag för checklista för en språkutvecklande arbetsplats samt en arbetsbeskrivning för språkombud utarbetats. Dessa dokument kommer att förändras och vidareutvecklas under genomförandeprojektet och kommer att vara användbara även på andra arbetsplatser och inom andra branscher.

För att kunna genomföra ett projekt som ger bestående resultat har projektet satsat på att bygga samarbetsstrukturer både med språkforskare och högskolorna men även med reguljär vuxenutbildning och sfi. Att genomföra utbildning på arbetsplatserna där språk och yrkesämnen är integrerade kräver inte bara nya samarbetsformer mellan olika kategorier av lärare utan också mellan chefer och utbildningsansvariga. Arbetssätten bygger på aktuell språkforskning och förberedelserna inför detta har varit intensiva. Krav på lärarnas kompetens har formulerats i samverkan med de aktuella utbildningsanordnarna.

Språkforskare och institutioner från Stockholms universitet och Södertörns högskola har deltagit i planering av språkombudsutbildning och har även tillsammans med projektledningen utarbetat planer för metodutveckling med forskarstöd på några av arbetsplatserna samt en områdesöversikt över aktuell forskning. På övriga arbetsplatser planeras metodutveckling med andra former av stöd, bland annat av särskilt utbildade handledare.

Arbete under förstudien har lett till ett starkt engagemang på de deltagande arbetsplatserna både hos chefer och hos medarbetare.

Jämställdhetsintegrering

Under förstudien har de deltagande arbetsplatserna kartlagts utifrån hur fördelningen är mellan kvinnor och män både vad gäller boende/brukare och personal. En introduktionsutbildning i jämställdhetsfrågor genomfördes för projektledning, styrgrupp, referensgrupp, enhetschefer och språkombud, där särskilt fokus var vad jämställdhet innebär på kvinnodominerade arbetsplatser. Språkombuden och deras chefer gjorde därefter en SWOT-analys tillsammans med projektledningen och deltagare från andra projekt och med stöd av en konsult med expertkunskaper inom området. Resultatet visade att de flesta av arbetsplatserna är kvinnodominerade och att det också avspeglar sig i den kultur som utvecklats där. Deltagarna såg stora möjligheter att förändra arbetsplatskulturen för att både kvinnor och män i framtiden ska attraheras till yrket.

Tillgänglighet för personer med funktionshinder

Projektledningen har diskuterat med det processtödet som ESF tillhandahåller. Projektet kommer endast använda lokaler som är tillgängliga och anpassa tider för olika aktiviteter så att de passar för exempelvis småbarnsföräldrar. Under förstudien har frågan om tillgänglighet diskuterats i projektets olika grupper. Inom omsorgen vet vi sedan tidigare att dyslexi är mer vanligt än i befolkningen som helhet. Frågor om tillgänglighet har aktualiserats under hela den tid förstudien har pågått. Under språkombudsgruppens sista dag (11 december) fördes en diskussion om tillgänglighet och dyslexi utifrån ett par av de kortfilmer som Handisam tillhandahåller. Diskussionen kommer att hållas levande under genomförandeprojektets gång. Kunskap om vad dyslexi innebär kommer att vara en del i de utbildningsinsatser som genomförs, med målet att arbetsmiljön ska vara så tillåtande att personer med dyslexi vågar berätta om det och därmed ges möjlighet att få hjälp.

Programkriterier (samverkan, strategisk påverkan, lärande miljöer och innovation)

Förutom samverkan mellan olika kommuner i länet innebär projektet också ett nära samarbete mellan och inom olika kommunernas förvaltningar som inte samverkar så mycket i vanliga fall. Att dessutom projektet genomförs i flera kommuner innebär att projektets storlek kommer att vara gynnsamt när det gäller påverkansmöjlighet. Den samverkan som finns mellan omsorg och utbildningsväsende kommer att stärkas. Projektet syftar till att göra arbetsplatserna till lärande och språkutvecklande miljöer och samverkan med utbildningssystemets olika aktörer ger förutsättningar för att en stabil struktur kan utvecklas på arbetsplatserna. Projektet samverkar också praktiskt med andra projekt i såsom APL, KRAV-märkt yrkesroll och CARPE.

Eftersom projektet utförs tillsammans med vissa för verksamhetsområdet viktiga aktörer, som universitet och högskolor, sfi, vuxenutbildning, FoU-centra, Länsstyrelsen, Kommunal och Vårdförbundet, är möjligheten till att projektet kommer att kunna få en strategisk påverkan stor.

Projektet väljer att anlita reguljära utbildningsanordnare inom sfi och Komvux för att de nya pedagogiska metoder för en arbetsplatsintegrerad undervisning som utvecklas sedan kan spridas och förankras hos olika utbildningsanordnare. Detta ger långsiktiga effekter på samarbetet mellan utbildningssystem och företrädare för arbetslivet som är en strategiskt viktig fråga för att göra arbetsplatserna mer kompetenta och utbildningsanordnarna mer medvetna om hur utbildningen kan utvecklas så den passar yrkeslivet.

Projektets samverkande parter är viktiga aktörer i stockholmsregionen. Projektets modeller och metoder för utveckling av en språkfrämjande arbetsmiljö är möjliga att tillämpa inom andra delar av arbetslivet. Genom de stora nätverk som de olika parterna representerar kan projektresultatet få stora strategiska effekter. Samarbetet med Danmark kan leda till påverkans effekter i övriga EU.

Uppföljning under förprojekteringen

I början av förprojekteringen skrevs en projektplan vilket innebar att de aktiviteter som man bestämde sig för att genomföra på ett enkelt sätt kunde följas upp. Planen fick revideras eftersom det arbete som lades ner på jämställdhet och SWOT-analys blev mer omfattande än tidigare planerat. Projektledningen hade regelbundna möten där man följde upp de planerade aktiviteterna och där man kunde hjälpas åt att uppnå förstudiens mål. Ett antal möten genomfördes under hela perioden med extern utvärderare som följde processen. Styrgruppen har också följt upp de resultat som kommit fram under förstudiens gång.

Förstudien har genomförts i god samverkan mellan de olika aktörerna. Detta har varit en avgörande faktor för att aktiviteterna har gett ett lyckat resultat. Man har gemensamt diskuterat fram de mål som projektet ska uppfylla och är överens om hur det ska göras. Alla aktörer är viktiga för att projektet ska lyckas och man bidrar med olika infallsvinklar och olika kompetens.

Enhetscheferna medverkade både i språkombudsutbildning och i projektarbete. Detta har bidragit till att språkombuden känner stöd inför sitt arbete och ger goda förutsättningar för genomförandeprojektet att lyckas uppnå sina mål.

Vissa aktiviteter tog mer tid än beräknat och visade sig svårare att genomföra, som ett exempel kan nämnas kartläggningen i siffror på de deltagande arbetsplatserna. Arbetet med SWOT-analysen innebar att förstudien förlängdes men analysen gav mycket viktig kunskap till projektet. Att anlita en expert inom området ledde till bra diskussioner om jämställdhet som upplevdes relevanta av projektgruppen, man såg på sig själva och sina arbetsplatser med nya ögon.

Att genomföra en enkät visade sig vara mer krävande än vi trodde från början och innebar mycket arbete. Inför kommande enkäter behöver vi dels lägga ner mer arbete vid formuleringar av frågor så att de blir lätta att förstå men också ha bättre kontroll på de tekniska förutsättningarna.

Kontaktpersoner

Kerstin Sjösvärd, Stiftelsen Stockholms läns Äldrecentrum, tel. 070 788 38 75

Elisabet Hermansson, Stiftelsen Stockholms läns Äldrecentrum, tel. 08-690 58 30

Bengt Larsson, Stiftelsen Stockholms läns Äldrecentrum, tel. 08-690 58 39